

БОРМ Я.

Університет Версаль-Сен-Кантен-ан-Івлін (Франція)

ГРИНЬОВА М., ЛУНЬОВА Т., КОГУТ І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У ВИКОРИСТАННІ KEYС-МЕТОДУ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто питання розробки концептуальних засад застосування міждисциплінарного підходу у використанні кейс-методу на курсах підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів. Розвідка спирається на дослідження в царинах професійного розвитку освітян, міждисциплінарності в науці і кейс-методу як наукового й освітнього засобу, а також на досвіді реалізації курсу для викладачів-учасників проекту ЕРАЗМУС+ ЕА2 "UTTERLY", підготовленого і проведеного Університетом Версаль-Сен-Кантен-ан-Івлін (Франція) у квітні 2022 року. Наведено аргументи на користь використання міждисциплінарного підходу для опрацювання кейсів на курсах підвищення кваліфікації викладачів. Запропоновано покласти в основу концепції застосування міждисциплінарного підходу у використанні кейс-методу на курсах підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів такі концепти: «гнучкість», «холістичність», «поцінювання різноманітності», «увага до унікальності потреб викладачів і студентів».

Ключові слова: освіта, вища школа, педагогічна майстерність, кейс-метод, міждисциплінарні дослідження, підвищення кваліфікації

Стаття надійшла до редакції 10.05.2022 р.

УДК 378.046.4

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264252>

ЕДУАРД БОРОДАЙ

ORCID: 0000-0001-9669-6812

Полтавський обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки

НАТАЛІЯ КОНОНЕЦ

ORCID: 0000-0002-4384-1198

Вищий навчальний заклад у кооперації «Полтавський університет економіки і торгівлі»

КОСТЯНТИН ГУЗ

ORCID: 000-0002-4332-1416

Полтавська академія неперервної освіти імені М.В.Остроградського

ОЛЕКСАНДР КОСТЕВСЬКИЙ

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

У статті автори презентують ресурсно-орієнтовану методику розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» та результати її експериментальної перевірки у системі неперервної педагогічної освіти. Лідерську компетентність учителя предмета «Захист України» потрактовано як готовність до ефективної лідерської діяльності під час реалізації здоров'язбережувальних технологій, до управління військово-прикладною діяльністю школярів, до лідерської позиції під час орієнтації учнівської молоді на захист України від окупантів, складниками якої є сукупність взаємопов'язаних компонентів (особистісно-мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, інформаційно-комунікативний та результативно-цільовий компоненти).

Ключові слова: ресурсно-орієнтоване навчання, методика, лідерська компетентність, учитель, захист України

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни проблема розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» є актуальною, оскільки зумовлюється швидкозмінними перетвореннями, які відбуваються в суспільно-політичній, економічній, культурній,

соціальній, освітній галузях України, зокрема, у галузі військової підготовки української молоді. Особливим пріоритетом українського сьогодення у сфері освіти постає формування сучасних учителів предмета «Захист України», здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі середньої освіти, військово-патріотичного виховання, військово-прикладної підготовки, здатних надати учням украї необхідні знання та уміння для оборони країни, навчити їх діяти в надзвичайних ситуаціях. Вочевидь, сучасний учитель предмета «Захист України» є авторитетною серед учнівської молоді особистістю, що зорієнтовує свою навчально-виховну, організаційно-методичну, фізкультурно-оздоровчу, військово-прикладну, управлінську діяльність на усвідомлення ними важливості захищати рідну Україну. Він має усвідомлювати важливість бути лідером для своїх вихованців у процесі військово-патріотичного виховання, формування у школярів військово-прикладних навичок, мотивації до захисту різної землі від російських окупантів. Це, безумовно, актуалізує пошук ефективних методик розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України».

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемам формування лідерської компетентності педагогів приділяється значна увага. Так, науково-педагогічні та практичні підходи до формування складників лідерської компетентності учителів досліджено в роботах таких науковців, як Т. Бондар (2012), С. Дубяга (2010), Л. Литвинюк (2012), Н. Мараховська (2009), Ю. Шевченко (2010) та ін. Різні аспекти проблематики розвитку лідерства та формування лідера висвітлювали у своїх працях Є. Барань (2012), Л. Бізо (2012), І. Ібрагімова (2012), О. Кікоть (2012), С. Нестуля (2019), О. Романовський (2017), Т. Федорів (2012) та ін. Разом із тим, потребують подальшого вивчення проблеми відбору методів ефективного розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» у системі неперервної педагогічної освіти. Тож авторами поставлено **мету** – розробити експериментальну ресурсно-орієнтовану методику розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України».

Досягненню мети сприяв використаний комплекс **методів дослідження**: теоретичних – аналіз науково-методичної літератури з питань розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України», для визначення ступеня розробленості, порівняння і зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, розгляду теоретичних питань із метою визначення поняття «лідерська компетентність учителя предмета «Захист України» та його компонентно-структурного аналізу; систематизація й узагальнення наукових положень для обґрунтування організаційно-методичних умов розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України»; емпіричних – спостереження, бесіда, анкетування; дослідно-експериментальна робота для перевірки ефективності ресурсно-орієнтованої методики розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України».

Виклад основного матеріалу. Контекст нашого дослідження дає нам можливість розглядати *лідерську компетентність учителя предмета «Захист України»* як готовність до ефективної лідерської діяльності під час реалізації здоров'язбережувальних технологій, до управління військово-прикладною діяльністю школярів, до лідерської позиції під час орієнтації учнівської молоді на захист України від окупантів, складниками якої є сукупність взаємопов'язаних компонентів: особистісно-мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, інформаційно-комунікативний, діяльнісно-поведінковий, інформаційно-комунікативний та результативно-цільовий компоненти (рис. 1).

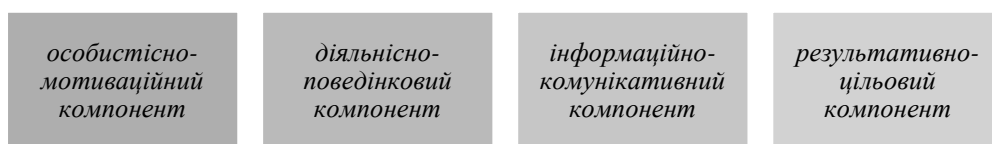

Рис. 1. Компоненти лідерської компетентності учителя предмета «Захист України»

Особистісно-мотиваційний компонент характеризується базовими лідерськими якостями особистості (відкритість, неупередженість, ініціативність, упевненість, відповідальність, ентузіазм тощо), його системою мотивів, цінностей, умінь свідомо контролювати результати своєї лідерської діяльності; *діяльнісно-поведінковий компонент* відбиває систему знань про лідерство та навички лідерської поведінки вчителя предмета «Захист України», отримані в ході навчання (стилі лідерства, груповий підхід до реалізації завдань, котрі постають перед учителем захисту України, незалежність і самостійність у прийнятті рішень, прояв лідерської позиції під час організації фізкультурно-оздоровчої та військово-прикладної роботи зі школярами тощо); *інформаційно-комунікативний компонент* віддзеркалює здатність вчителя предмета «Захист України» до лідерського спілкування з учнями під час мотивації до захисту України від окупантів, до проведення інформаційно-просвітницьких івентів у цьому контексті; *результативно-цільовий компонент* визначається сукупністю якостей вчителя предмета «Захист України», що дозволяють йому досягати поставлених цілей (цілеспрямованість, орієнтація на

результат фізкультурно-оздоровчої та військово-прикладної діяльності, управління учнівським колективом, інформацією й розвитком здатності в учнів обороняти рідну Україну тощо).

Ресурсно-орієнтовану методику розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» розглядаємо як комплекс організаційно-методичних умов – специфічних взаємопов'язаних факторів (мети, змісту, форм та методів діяльності, лідерської комунікації в учнівському колективі, внутрішніх та зовнішніх ресурсів тощо), необхідних для здійснення системного впливу на особистість учителів з метою розвитку в процесі неперервної педагогічної освіти їх лідерської компетентності.

Аналітичне осмислення наукового доробку вчених (В. Балюк (2020), Г. Волохова (2015), О. Кашенко (2015), В. Кирпенко (2015), Н. Кононець (2020), О. Нестуля (2018), С. Нестуля, (2018), В. Романчук (2015), С. Романчук (2015), С. Федак (2015) та ін.) дає нам можливість визначити низку організаційно-методичних умов, запровадження яких у систему неперервної педагогічної освіти сприятиме підвищенню рівня розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України». До таких умов, на нашу думку, належать:

- 1) посилення мотивації учителів предмета «Захист України» до вивчення основ лідерства;
- 2) проведення для учителів предмета «Захист України» тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України»;
- 3) забезпечення й координація індивідуальної траєкторії розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України».

Досліджуючи проблему розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» у контексті парадигми ресурсно-орієнтованого навчання (resource-based learning) (Kononets, Grynova, Zhamardiy, Mamon, Liulka, 2020) як комплексу форм, методів та засобів навчання, націлених, насамперед, на цілісний підхід до організації освітнього процесу в системі неперервної педагогічної освіти, який зорієнтований на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів з метою отримання знань про класичні і сучасні концепції лідерства та застосування ефективних методик відповідно різних стилів лідерства, формування лідерських умінь та навичок, які забезпечують здатність учителів бути лідером-професіоналом під час професійної діяльності, ми визначили реалізаційні механізми методики розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України», складниками якої є низка таких методів навчання: метод рольової гри, метод порівняння, метод інформування, метод дискусії, метод системного аналізу, SWOT-аналізу, мозкового штурму, мікрофон, Jigsaw, «Коло ідей», «діамант 9», метод кейсів, воркшопів, метод рефреймінгу, метод освітніх, військово-прикладних та фізкультурно-оздоровчих проєктів, сфокусованої бесіди, пошуку консенсусу, метод модерації, метод інтерв'язі, індивідуальний та колективний майндмеппінг, метод кайдзен тощо (Балюк, 2020; Гуз, Кононець, 2021; Кононець, 2012; Нестуля, Нестуля, Кононець, 2018). Відтак, процес викладання низки семінарів кафедри методики змісту освіти Полтавської академії неперервної освіти імені М.В.Остроградського, які опосередковано торкаються проблеми розвитку лідерської компетентності учителів («Зміст освіти та освітні практики Нової української школи», «Системне забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти», «Психолого-педагогічні аспекти організації навчальної взаємодії в освітньому процесі», «Формування адаптаційних механізмів в учасників освітнього процесу як один із аспектів створення безпечного середовища» тощо), а також тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України», зміст якого безпосередньо спрямований на розвиток лідерської компетентності, базувався на використанні вище зазначених методів.

Зупинимось на деяких методах, які були реалізовані у межах ресурсно-орієнтованої методики.

Метод проєктів. Під час тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України», педагогам пропонувалися до виконання різні проєкти, які класифіковано за: домінуючою у проєкті діяльністю (дослідницька, пошукова, творча, рольова, інформаційно-прикладна); предметно-змістовою складовою (монопроєкти, тобто проєкти у межах однієї дисципліни або міжпредметні проєкти); характером координації проєкту (з відкритою координацією або з прихованою координацією); кількістю учасників проєкту (індивідуальний, груповий, масовий); терміном виконання проєкту – короткотривалий (заняття), середньо тривалий (від тижня до місяця), довготривалий (декілька місяців). Так, було визначено орієнтовну тематику проєктів: «Лідерство у роботі вчителя захисту України», «Лідерство вчителя захисту України у соціальних мережах», «Стилі лідерства у професійній діяльності в галузі військово-патріотичного виховання учнівської молоді», «Лідерство в організації військово-прикладної роботи», «Розвиток лідерських якостей під час військових ігор», «Лідерська управлінська парадигма у військово-патріотичному вихованні школярів», «Організація і методика військово-прикладної підготовки старшокласників: формування лідерського світогляду педагогів» та ін. Ключовою умовою реалізації таких проєктів була орієнтація на:

- 1) використання групових (або масових) проєктів з домінуючою рольовою діяльністю учителів захисту України;

2) розроблення та виконання лише одного проєкту упродовж проходження тренінгового курсу (довготривалий проєкт терміном в 2 місяці);

3) результат – інформаційний продукт, який має отримати група слухачів: івент (спеціальний медійний захід військово-патріотичної тематики), що уможливорює відслідкувати поведінку кожного з членів групи у ході певної діяльності.

Таким чином, під час роботи над проєктами учителі захисту України опановували різні методики, які сприяли формуванню їх лідерської компетентності, як-от рольові ігри, дискусії, воркшопи, SWOT-аналіз, мозкового штурму, мікрофон, Jigsaw, «Коло ідей» тощо.

Варто відмітити, що під час реалізації цих проєктів від учителів захисту України вимагалось: активно долучатися до участі у проєктній діяльності; працювати консультантами, організаторами, тренерами, едвайзерами під час проведення різноманітних заходів у межах проєктів з учнями шкіл міста Полтави; пропагувати ідеї лідерства серед учнівської молоді у ході набуття військово-прикладних умінь і навичок (участь в обговореннях, конференціях, створення постів в соціальних мережах тощо); планувати, розробляти та реалізовувати власні проєкти, спрямовані на запровадження нових військово-патріотичних ініціатив; брати участь у розробці методичних матеріалів з проблем лідерства, брати участь у різноманітних заходах, присвячених лідерству у педагогічній діяльності вчителя захисту України.

Метод воркшопів. Це метод динамічного навчання учителів захисту України, яке відбувається завдяки їх власній активній роботі під керівництвом викладачів-тренерів (Нестуля, Нестуля, Кононець, 2018). Акцент при його реалізації здійснюється на отримання учителями динамічного знання – живе знання, яке вони отримують у процесі творчості, експериментування, високого ступеня самостійності. При цьому учителі захисту України самостійно визначають цілі навчання, розділяють з викладачем-тренером відповідальність за свій освітній процес, самоосвіту і розвиток лідерської компетентності. Слід зазначити, що методика проведення воркшопів як певного міксу теоретичних презентацій, практичних дій та дискусій із запропонованої тематики та відібраних питань стосовно контексту «учитель захисту України як лідер», дозволяла вирішували справді унікальні завдання, до яких відносимо:

- генерацію та втілення нових ідей (воркшоп є майданчиком для реалізації нових ідей у проєктах військово-прикладної та фізкультурно-оздоровчої тематики);
- активізацію командної роботи в групах (зміцнення «командного духу» на довірі, особистісних взаєминах, симпатіях, де багато нововведень, творчості, вражень, задоволення від виконаної роботи – розробити та реалізувати різні форми та види військово-прикладної, фізкультурно-оздоровчої роботи, підготувати та провести сучасний урок захисту України тощо);
- забезпечення інтерактиву у межах роботи над проєктом та під час івенту (наприклад, формується графік івенту на сайт, блог, або сторінку у соціальних мережах, для цього випускається новина з інтерактивним написом «пред'явник пароля має право участі на воркшопі»);
- посилення інтересу до лідерства (воркшоп, безумовно, здатний підвищити інтерес до тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України» та до лідерства загалом);
- підвищення мотивації до формування лідерської компетентності як організаторів, так і учасників, якими є вчителі захисту України (одна група слухачів може виступати як організатори, інша – як учасники);
- оперативність зворотного зв'язку, завдяки чому учасники діалогу під час воркшопів краще пізнають один одного;
- забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку лідерської компетентності учителів захисту України (воркшоп під час тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України» здатний регулювати специфічні запити й очікування окремих слухачів або їх груп);
- застосування нових методик (воркшоп – це інструмент впровадження нових методик, який дає хороший імпульс в роботі);
- реалізацію методу кайдзен (всі разом до постійного покращення та вдосконалення, розвиток різних умінь, навичок, лідерської компетентності);
- реалізацію методичного міксу під час проведення воркшопу (метод порівняння, метод інформування, метод дискусії, метод системного аналізу, SWOT-аналізу, мозкового штурму, мікрофон, Jigsaw, «Коло ідей», «діамант 9», метод кейсів, сфокусованої бесіди, пошуку консенсусу, метод модерації, індивідуальний та колективний майндмеппінг);
- динаміку розвитку (постійний розвиток лідерської компетентності).

Загалом, використовуючи у процесі формування лідерської компетентності вчителів захисту України методику воркшопів, ми зорієнтовували слухачів на колективні творчі справи, бо це, насамперед, вияв життєво-практичної позиції вчителя-лідера, покращення процесу навчання, сприятливе середовище для

набуття навичок лідерської поведінки, можливостей демонстрації умінь та лідерських якостей, це сукупність певних дій на загальну користь, радість і успіх.

Метод інтерв'язії, детально схарактеризований у працях Т. Даниленко, О. Зайченко, Н. Софій та Т. Шоутена, теж заслуговує на особливу увагу у контексті підвищення ефективності процесу формування лідерської компетентності учителів захисту України (Шоутен, Даниленко, Зайченко, Софій, 2009). У контексті реалізації нашої методики метод інтерв'язії (презентація особистого досвіду з точки зору лідерства) було використано у такому форматі. Спочатку були організовані зустрічі слухачів з лідерами Полтавського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, місцевого самоврядування міста Полтава, вчителями захисту України, котрі позиціонують себе лідерами у військово-прикладній та військово-патріотичній роботі з школярами міста, яким пропонувалося поділитися власним досвідом «Чи вважаю я себе лідером і чому?», обговорити проблемні питання, наприклад, мотиви, стимули, комунікації, створення команди, участь у громадському житті школи, міста, як впливає статус лідера на особисте та професійне життя, які виникають проблеми у спілкуванні з послідовниками тощо. Досить цікавим способом мотивації слухачів була демонстрація професійних портфоліо запрошених гостей у вигляді презентацій, відеороликів чи сайтів, які висвітлювали низку досягнень під керівництвом лідера, власних здобутків, його ділової активності у професійній діяльності та інших сферах. Після цього слухачам пропонувалося провести інтерв'язію самостійно, обравши для цього тему «Чи хочу я бути лідером і чому» та провівши обговорення, використовуючи наступні кроки: сформулювати запитання для уточнення ситуації «Я хочу бути лідером»; намагатися висловити думки, отримати ідеї щодо факторів, які вплинули на створення цієї ситуації; впевнитися, що це не випадковість; лише після такого ґрунтовного аналізу перейти до формулювання альтернативних рішень; підсумувати результат обговорення і коротко сформулювати набутий досвід.

Наприкінці було проведено обговорення інтерв'язії зі всією групою. Під час обговорення акцентовано увагу на такі моменти: Чи було обговорення спрямоване на лідерську діяльність у рамках професії вчителя захисту України? Чи ефективним був зворотній зв'язок? Чи відбувся пошук нових альтернативних рішень? Чи хочете ви бути лідером і що вас до цього може спонукати? У якості обов'язкового звіту з інтерв'язії слухачам було запропоновано оформити його у вигляді короткого резюме: чи отримали ви відповіді на свої запитання, що корисного ви взяли для себе, мотивація та демотивація лідерства, з ким би ви хотіли обговорити питання лідерства у професійній діяльності вчителя захисту України, плюси та мінуси інтерв'язії.

У результаті спостереження за перебігом інтерв'язії було зафіксовано, що організовані зустрічі з лідерами Полтавського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, місцевого самоврядування міста Полтава, вчителями захисту України та власне сама інтерв'язія зі слухачами спричинили усвідомлення значимості лідерської поведінки в їх життєдіяльності та професії вчителя.

Метод рольової гри. Так, під час проведення рольової гри «Геній військово-прикладної роботи», метою якої було потренуватися в методах переконання, лідерських навичках, розвинути творче мислення, вміння бачити різноманітні підходи до вирішення проблем, а також розібратися в собі, зрозуміти природу своїх лідерських якостей, потренуватися в процесі вести лідерське спілкування, тренер курсу мав застосувати не лише уміння організувати проведення гри, але й уміння модерувати її хід, використати різноманітні способи комунікації, створити ситуацію успіху. Суть гри: тренер курсу готує до гри непрозорий мішок, в який будуть покладені конверти; кожен учасник дістає із мішка один конверт, у якому вказано один із видів військово-прикладної роботи. Завдання – презентувати групі цей вид, запропонувавши не менше п'яти його реальних переваг найбільш ефективним способом. Наприкінці гри важливим дидактичним етапом є обговорення: Чому навчила гра? Чий досвід виявився найбільш вдалим? Кому із колег ви би запропонували змінити стратегію маркетингу і чому? Чії ідеї вам найбільш запам'ятались і чому?

Варто зазначити, що проведення такої гри може бути здійснено як в аудиторії, так і при проведенні дистанційного заняття, а також і в реальних умовах (в школі разом з учнями, на вулиці тощо).

Експериментальна перевірка ресурсно-орієнтованої методики розвитку лідерської компетентності учителів захисту України здійснена в 2 етапи (рис. 2) за допомогою локального педагогічного експерименту упродовж 1 семестру 2021-2022 навчального року. Для участі в експерименті обрано 75 учителів предмета «Захист України» шкіл Полтави та Полтавської області, які дали згоду на участь в апробації ресурсно-орієнтованої методики розвитку лідерської компетентності на базі Полтавської академії неперервної освіти імені М.В.Остроградського та Полтавського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки. На кожному етапі було вирішено поставлені нами наукові завдання, ґрунтуючись на відповідних методах наукових досліджень.

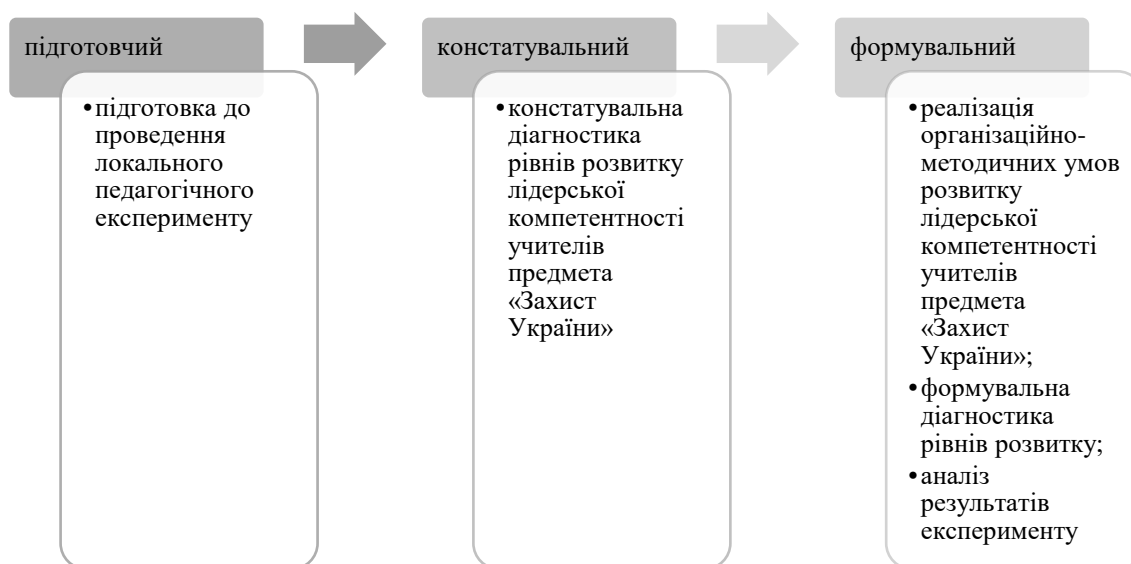

Рис. 2. Етапи локального педагогічного експерименту

Експериментальна перевірка розробленої методики засвідчила, що у цілому рівень розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України» зріс після упровадження запропонованих організаційно-методичних умов (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка змін у рівнях розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України»

Компонент (зміни у %)	особистісно-мотиваційний компонент	діяльнісно-поведінковий компонент	інформаційно-комунікативний компонент	результативно-цільовий компонент
Низький	-21,33	-32,00	-29,33	-28,00
Середній	14,67	17,33	24,00	25,33
Високий	6,67	14,67	5,33	2,67

Висновки. Таким чином, аналіз табличних даних слугує підставою до висновку, що відмічається позитивна динаміка – зниження кількості вчителів предмета «Захист України», які продемонстрували низький рівень розвитку лідерської компетентності за усіма компонентами, позитивне підвищення середнього та високого рівнів (рис. 3).

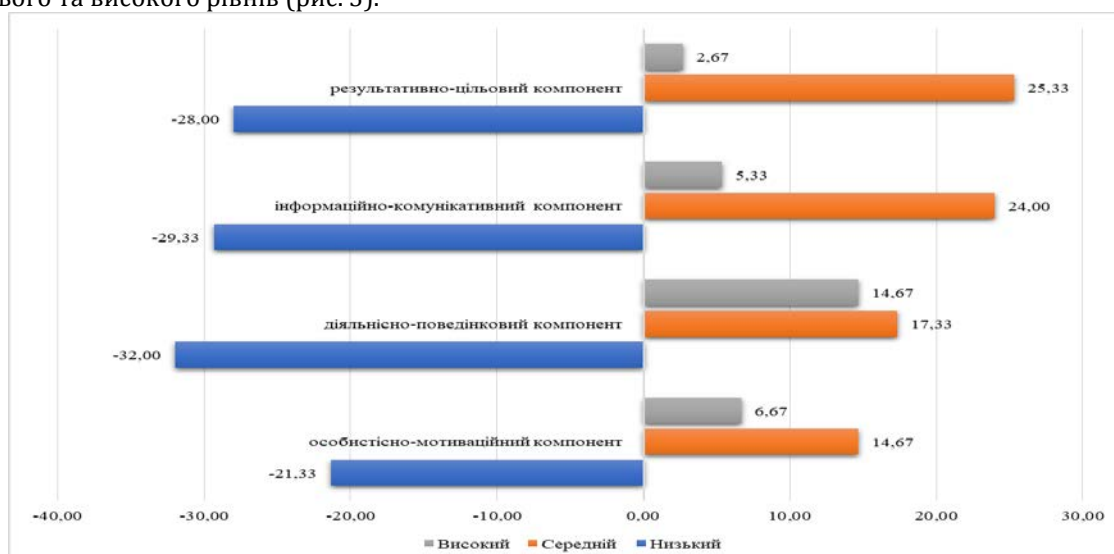

Рис. 3. Візуалізація динаміки змін у рівнях розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України»

Як видно з рис. 3, за особистісно-мотиваційним компонентом кількість учителів предмета «Захист України», які мають високий рівень, зросла на 6,67%, зросла на 14,67% кількість учителів, які мають середній рівень, і водночас кількість учителів, які мають низький рівень, знизилася на 21,33%. За діяльнісно-поведінковим компонентом кількість учителів предмета «Захист України», які мають високий рівень, зросла на 14,67%, кількість учителів, які мають середній рівень, зросла на 17,33%, кількість учителів, які мають низький рівень, знизилася на 32%; за інформаційно-комунікативним компонентом кількість учителів, які мають високий рівень, зросла на 5,33%, кількість учителів, які мають середній рівень, зросла на 24%, кількість учителів, які мають низький рівень, знизилася на 29,33%; за результативно-цільовим компонентом кількість учителів, які мають високий рівень, зросла на 2,67%, кількість учителів, які мають середній рівень, зросла на 25,33%, кількість учителів, які мають низький рівень лідерської компетентності, знизилася на 28%.

Резюмуючи, зазначимо, що в результаті застосування ресурсно-орієнтованої методики розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України», яка базувалася на упровадженні організаційно-методичних умов (посилення мотивації учителів предмета «Захист України» до вивчення основ лідерства; проведення для учителів предмета «Захист України» тренінгу «Ефективне лідерство у професійній діяльності вчителя захисту України»; забезпечення й координація індивідуальної траєкторії розвитку лідерської компетентності учителів предмета «Захист України»), у шкільних педагогів спостерігались такі зміни: наявність активної потреби пізнання феномену лідерства, себе у якості лідера, сенсу лідерської компетентності та її реалізації в навчальній, військово-патріотичній та військово-прикладній діяльності, потреби до вироблення власного лідерського стилю, мотивація до лідерства, мотивація до успіху й наполегливість у досягненні мети – успішності військово-прикладної, фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами.

Таким чином, було сформульовано висновок, що цілеспрямоване впровадження ресурсно-орієнтованої методики сприяє розкриттю лідерського потенціалу учителів захисту України, а також формуванню їх лідерської компетентності в системі неперервної педагогічної освіти.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в інтеграційних процесах різних форм ресурсно-орієнтованого навчання педагогів у системі неперервної педагогічної освіти, застосуванні інноваційних методик розвитку лідерського потенціалу вчителів предмета «Захист України» та у пошуку новітнього ефективного формату співпраці закладів неперервної педагогічної освіти вчителів і територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Список використаних джерел

- Балюк, В. О. (2020). Технологія ресурсно-орієнтованого навчання у процесі формування цифрової компетентності студентів економічних спеціальностей. В кн. *Педагогіка формування т ворчої особист ост і у вищій і загальноосвіт ній школах*: зб. наук. праць (Вип. 69, т. 2, с. 19-23). Запоріжжя: КПУ.
- Волохова, Г. О., Кашенко, О. А. (2015). Психологічна підготовка курсантів як необхідний процес в умовах сучасної війни. В кн. *Концепт уальні напрями розвит ку сист еми фізичної підгот овки в Збройних Силах України в сучасних умовах т а нормат ивноправові акт и, що забезпечуют ь її функціонування* (с. 120-123). Київ: НУОУ.
- Гриньова, М. В., Кононець, Н. В., Дяченко-Богун, М. М., Рибалко, Л. М. (2019). Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні т ехнології і засоби навчання*, 72, 4, 182-193.
- Гуз, К. Ж., Кононець, Н. В. (2021). Військово-патріотична підготовка старшокласників у сучасному освітньому просторі. *Імідж сучасного педагога*, 1 (196), 77-81.
- Кирпенко, В. М., Романчук, В. М., Романчук, С. В., Федак, С. С. (2015). Спеціальна фізична підготовка як засіб підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовців Сухопутних військ. *Фізична акт ивність ь, здоров'я і спорт*, 4 (22), 12-18.
- Кононець, Н. В. (2012). Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. *Педагогічні науки*, 54, 76-80.
- Нестуля, О. О., Нестуля, С. І., Кононець, Н. В. (2018). *Основи лідерст ва*: електронний посібник для самостійної роботи студентів. Полтава: ПУЕТ.
- Шоутен, Т., Даниленко, Л. І., Зайченко, О. І., Софій, Н. З. (2009). *Менедж мент керівників закладів дошкільної і почат кової освіт и*. Київ: СПД ФО Парашин К.С.
- Kononets, N., Ilchenko, O., & Mokliak, V. (2020). Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 21, 3, 14, 199-220.

Kononets, N., Grynova, M., Zhamardiy, V., Mamon, O., & Liulka, H. (2020). Problems of Implementation of The System of Resource-Based Learning of Future Teachers of Physical Culture. *International Journal of Applied Exercise Physiology (IJAEP)*, 9 (12), 50-60.

References

Baliuk, V. O. (2020). Tekhnolohiia resursno-orientovanoho navchannia u protsesi formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnosti [Technology of resource-oriented learning in the process of forming digital competence of students of economic specialties]. In *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vishchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools]: zb. nauk. prats (Is. 69, 2, pp. 19-23)*. Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].

Hrynova, M. V., Kononets, N. V., Diachenko-Bohun, M. M., & Rybalko, L. M. (2019). Resursno-orientovane navchannia studentiv v umovakh zdoroviazberezhuvalnogo osvitnoho seredovyshcha [Resource-oriented student training in health-saving educational environment]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Information technologies and tools]*, 72, 4, 182-193 [in Ukrainian].

Huz, K. Zh., & Kononets, N. V. (2021). Viiskovo-patriotychna pidhotovka starshoklasnykiv u suchasnomu osvitnomu prostori [Military patriotic training of senior pupils in modern educational space]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [Image of a modern teacher]*, 1 (196), 77-81 [in Ukrainian].

Kyrpenko, V. M., Romanchuk, V. M., Romanchuk, S. V., & Fedak, S. S. (2015). Spetsialna fizychna pidhotovka yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti profesiinoy diialnosti viiskovosluzhbovtiv Sukhoputnykh viisk [Special physical training as a means of improving the efficiency of professional activities of the Land Forces soldiers]. *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport [Physical activity, health and sports]*, 4 (22), 12-18 [in Ukrainian].

Kononets, N. V. (2012). Pedahohichni innovatsii vishchoi shkoly: resursno-orientovane navchannia [Pedagogical Innovations of Higher School: Resource-Oriented Training]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, 54, 76-80 [in Ukrainian].

Kononets, N., Ilchenko, O., & Mokliak, V. (2020). Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 21, 3, 14, 199-220.

Kononets, N., Grynova, M., Zhamardiy, V., Mamon, O., & Liulka, H. (2020). Problems of Implementation of The System of Resource-Based Learning of Future Teachers of Physical Culture. *International Journal of Applied Exercise Physiology (IJAEP)*, 9 (12), 50-60.

Nestulia, O. O., Nestulia, S. I., & Kononets, N. V. (2018). *Osnovy liderstva [Fundamentals of Leadership]: elektronnyi posibnyk dlia samostiinoy roboty studentiv*. Poltava: PUET [in Ukrainian].

Shouten, T., Danylenko, L. I., Zaichenko, O. I., & Sofii, N. Z. (2009). *Menedzhment kerivnykiv zakladiv doshkilnoi i pochatkovoї osvity [Management of preschool and elementary education institutions]*. Kyiv: SPD FO Parashyn K.S. [in Ukrainian].

Volokhova, H. O., & Kashchenko, O. A. (2015). Psykholohichna pidhotovka kursantiv yak neobkhidnyi protses v umovakh suchasnoyi viiny [Psychological preparation of cadets as a necessary process in a modern warfare]. In *Kontseptualni napriamy rozvytku systemy fizychnoy pidhotovky v Zbroinykh Sylakh Ukrainy v suchasnykh umovakh ta normatyvnopravovi akty, shcho zabezpechiut yii funktsionuvannia [Conceptual directions of development of a system of physical training in the Armed Forces of Ukraine in modern conditions and regulatory acts providing its functioning]* (pp. 120-123). Kyiv: NUOU [in Ukrainian].

BORODAI E.

Poltava regional territorial center for recruitment and social support, Ukraine

KONONETS N.

University of Ukoopspilks «Poltava University of Economics and Trade», Ukraine

HUZ K.

Poltava Academy of Continuing Education M.V.Ostrogradsky, Ukraine

KOSTEVSKIY O.

Luhansk Taras Shevchenko national University, Ukraine

RESOURCE-ORIENTED METHODOLOGY FOR DEVELOPING LEADERSHIP COMPETENCE OF TEACHERS OF THE SUBJECT "DEFENSE OF UKRAINE"

In the article authors present the resource-oriented methodology for the development of leadership competence of teachers of the subject "Defense of Ukraine" and the results of its experimental testing. Leadership competence of the teacher of "Defense of Ukraine" is interpreted as readiness for effective leadership in the implementation of health technologies, to manage military-applied activities of students, to a leadership position in the orientation of students to protect Ukraine from occupiers, which are a set of mutual related components (personal-motivational, activity-behavioral, information-communicative and result-target components). Resource-oriented methodology for the development of leadership competence of teachers of the subject "Defense

of Ukraine" authors consider as a set of organizational and methodological conditions - specific interrelated factors (goals, content, forms and methods of activity, leadership communication in the student body, internal and external resources, etc.), necessary for the systematic impact on the personality of teachers in order to develop in the process of continuing pedagogical education their leadership competence. The article presents the results of a local pedagogical experiment, which showed positive dynamics - a decrease in the number of teachers of "Defense of Ukraine", who demonstrated a low level of leadership competence in all components, a significant increase in intermediate and high levels.

Keywords: *resource-based learning, methodology, leadership competence, teacher, defense of Ukraine*

Стаття надійшла до редакції 21.03.2022 р.

УДК 159.9:330.16

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264253>

ДМИТРО БУЛЬЧЕНКО

ORCID: 0000-0001-6942-0466

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ІРИНА ТОДОРОВА

ORCID: 0000-0001-5137-2929

Вищий навчальний заклад у кооперації «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ

Викладено аналіз осмисленого та сталого споживання як психологічного феномену, який відображає актуальну потребу суспільства у формуванні готовності особистості до усвідомленого споживання, умотивованого екологічними та соціальними чинниками. Обґрунтовано, що на сьогодні споживання є важливим видом діяльності людини, через який відбувається формування та вияв її особистості. Визначено компоненти та психологічні критерії готовності до вчинку сталого споживання, схарактеризовані рівні готовності особистості до сталого споживання, намічені цільові орієнтири й засоби його формування, обґрунтовано необхідність змін у системі освіти для сталого споживання та в підготовці практичних психологів до роботи із проблематикою споживчої поведінки особистості.

Ключові слова: *професійна підготовка практичного психолога, психологія споживача, споживча поведінка, готовність до сталого споживання, вчинок сталого споживання, осмислене споживання, суб'єктивність у споживанні, якісні та кількісні критерії вчинку сталого споживання*

Постановка проблеми. Споживання в житті сучасної людини, поруч із грою, навчанням, працею та спілкуванням, набуло значення одного з основних видів діяльності в якому формується, розвивається та проявляється її особистість.

Через те, що нерозумне споживання стає не лише на заваді здоров'я людини, але й призводить до екологічних проблем, важливою ціллю програми сталого розвитку держави до 2030 року вказано забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва (Указ, 2019). Нажаль, на сучасному рівні розвитку економічної та екологічної культури усвідомлене та стале споживання досі залишається більш наближеним до розряду вчинку, ніж до звичної унормованої форми поведінки, тому, розвідка умов формування готовності людини до сталої споживчої поведінки набуває актуальності та особливого суспільного значення.

Аналіз досліджень і публікацій. Пошук ефективних умов формування свідомої та раціональної поведінки споживачів – це відносно новий аспект досліджень у сфері психології та педагогіки. Традиційно увага дослідників була спрямована переважно на виявлення психологічних чинників стимулювання споживчої активності людини задля збільшення прибутку виробників та продавців. Але глобальні екологічні проблеми змушують змінювати пріоритети та шукати економічні та психолого-педагогічні засоби стримування надмірного та нераціонального споживання. Ретельне виявлення різноманітних економічних, соціальних та психологічних чинників, аналіз типів споживчої поведінки провели Ю. Пачковській & А. Максименко (2014), В. Наумова (2009), Д. Статт (2003), О. Євсейцева & Д. Потеха (2016), О. Євтушевська (2016), Т. Петровська (2004), Т. Овчинникова (2016) та інші. І. Тодоровою (2021) представлено та обґрунтовано концепцію споживання як вчинку та як провідного виду діяльності особистості. Психологічні профілі споживачів та їх діагностування розроблено